

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم
دانشکده آموزش های الکترونیکی

پایان نامه

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته حقوق جزا و جرم شناسی

رویکرد حقوق کیفری ایران به شخصیت مجرم

استاد راهنما:

دکتر عادل ساریخانی

استاد مشاور:

دکتر ابوالفتح خالقی

دانشجو:

فاطمه هدی

اسفند ماه ۱۳۹۰

تاریخ: ۱۳۹۰/۱۲/۲۰

شماره: ۵۲۸-۹۰۱

پیوست:

«فرم صورت جلسهی دفاع پایان نامه»

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه شریف»

جلسه‌ی دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد آفتاب/خانم فاطمه هدی به شماره دانشجویی ۸۷۶۳۲۰۵۵۱۶ کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی تحت عنوان **رویکرد حقوق کیفری ایران به شخصیت مجرم** با حضور استاد راهنما، استاد مشاور و هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ ۱۳۹۰/۱۲/۸ تشکیل گردید.

در این جلسه پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره (باعدد) و (با حروف) با درجه عالی بسیار خوب خوب قابل قبول غیر قابل قبول دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
دکتر عادل ساریخانی	استاد راهنما	استاد یار	
دکتر ابوالفتح خالقی	استاد مشاور	استاد یار	
آقای رامین مهیمنی	استاد ناظر	مربی	
آقای روح اله اکرمی سراب	استاد ناظر	مربی	
دکتر روح اله دیانت	نماینده تحصیلات تکمیلی	استاد یار	

مدیر تحصیلات تکمیلی

نام و امضا

معاون آموزشی دانشکده

نام و امضا

دانشگاه قم
دانشکده آموزشهای الکترونیکی
کد: ۴۳۹

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان،
دانشگاه قم
کدپستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱
تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱
دورنویس:
معاونت آموزشی ۲۸۵۵۶۸۴
معاونت اداری ۲۸۵۵۶۸۶
معاونت دانشجویی ۲۸۵۵۶۸۸

۱۳۹۰/۱۲/۲۰

تقدیم به:

عشق عالم وجود، اباصالح المهدی،

صاحب الزمان (عج)

و ارباب دل ما اباعبداللہ الحسین (ع)

کہ ہرچہ داریم از عنایت ایشان است.

حمد و سپاس

حمد بی حد و ثنای بی عد و سپاس بی قیاس، خداوند عزوجل را که باتدبیر حکیمانه‌اش انسان را آفرید و او را به زیور علم آراست.

بنا بر وظیفه بر خود واجب می دانم که از اساتید محترم جناب آقایان دکتر ساریخانی و دکتر خالقی اساتید راهنما و مشاور کمال تشکر را بنمایم.

همچنین از همسر عزیزم که صبورانه مشکلات را تحمل نمود و نیز از خواهر مهربانم و مادر عزیزم که در این راه از هیچ کمکی مضایقه ننمودند.

چکیده:

در دنیای امروز اهمیت توجه به شخصیت مجرم هر روز دامنه وسیع تر و ابعاد تازه تری به خود می گیرد. بر خلاف گذشته، همه مجرمان را با یک معیار ارزیابی نمی کنند و نمی سنجند. زیرا می دانند تحقق عدالت کیفری بدون به دست آوردن شناخت درست و صحیح از شخصیت مجرم امکان پذیر نمی باشد.

لحاظ نمودن شخصیت مجرم در فرآیند آیین دادرسی اعم از مرحله ی تعقیب، دادرسی و اجرای احکام به منظور همسان ساختن پاسخ کیفری با نیازهای روانی، جسمانی و اجتماعی متهم صورت می گیرد. بنابراین نگرش صرف به فعل یا ترک فعل مجرمانه به منظور اعمال واکنش اجتماعی بدون توجه به شخصیت مجرم و عوامل جرم زا خلاف یک دادرسی عادلانه و منصفانه تلقی می گردد.

هرچند که شناخت دقیق زوایای انسانی برای انسان دیگر امکان پذیر نیست و اصل فردی کردن مجازات ها همچون سایر اصول حاکم بر مجازات، زاییده اندیشه ای است که به ضرورت اجرای مجازات در جامعه بشری اعتقاد دارد، اما به نحوی که اصل تساوی مجازات ها را محدود می کند و مجازات مساوی را در شرایط مساوی با خصوصیات مساوی برای متهمین، شایسته می داند که این امر با تشکیل پرونده شخصیت در کنار پرونده قضایی و اعمال نهادهایی همچون آزادی مشروط، تعلیق مجازات و... کامل می گردد تا مجرم که همانند یک بیمار است به بهترین نحو درمان گردد و اهداف مجازات ها با ویژگی های آن در این راستا تحقق پذیرد.

بدین منظور شخصیت بزهکار هم در حین صدور حکم و هم در اجرای مجازات، مورد بررسی قرار داده می شود و عواملی را که سبب شده فرد به سوی ارتکاب جرم برود شناسایی می گردد. البته این امور به طور ضمنی در برخی قوانین جزایی ایران برداشت می شود. وجود نهادهایی چون آزادی مشروط و عفو در مرحله ی اجرای حکم، اعمال کیفیات مخففه و یا مشدده در مرحله ی صدور حکم و قراردادن میزان حداقل و حداکثری برای مجازات های تعزیری و بازدارنده، همگی حکایت از توجه به شخصیت مجرم دارد.

اما در برابر این عدم توجه صریح قانونگذار به پرونده شخصیت، آیین نامه اجرایی سازمان زندان ها به طور صریح بدان اشاره دارد که برای هر زندانی می بایستی توسط متخصصین زندان، پرونده شخصیت تشکیل گردد که متأسفانه عملاً شاهد آن نمی باشیم.

کلید واژه: شخصیت، جرم، مجرم، علل شخصی، بزهکاری، مجازات، قوانین جزایی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	تعریف مسأله
۱	سوال های تحقیق
۱	فرضیه های تحقیق
۱	روش تحقیق
۱	ضرورت تحقیق
۲	اهداف و انگیزه های تحقیق
۲	موانع و مشکلات تحقیق
۲	سامانه تحقیق
۳	مقدمه

فصل اول: کلیات

۶	گفتار اول: تعاریف
۶	مبحث اول : معانی لغوی شخصیت
۷	مبحث دوم: تعاریف شخصیت
۷	۱. از دیدگاه مردم عادی
۷	۲. از دیدگاه روان شناسان
۹	۳. از دیدگاه جامعه شناسان
۹	۴. از دیدگاه جرم شناسان
۱۰	۵. از دیدگاه اسلام شناسان
۱۳	گفتار دوم: پیشینه تاریخی
۱۳	مبحث اول: دوران باستان

۱۴	مبحث دوم: دوران روشنگری
۱۷	مبحث سوم: دوران معاصر
۱۹	گفتار سوم: سازمان شخصیت
۲۱	گفتار چهارم: عوامل سازنده شخصیت
۲۱	مبحث اول: عوامل درونی
۲۲	۱. عوامل فردی یا بیولوژیک
۲۳	۲. عوامل روانی
۲۳	مبحث دوم: عوامل بیرونی
۲۳	۱. عوامل محیطی
۲۴	۲. عوامل اجتماعی
۲۵	گفتار پنجم: نظریه‌های بنیادین علل جرم
۲۵	مبحث اول: نظریه بنیادی انسان شناسی
۲۶	مبحث دوم: نظریه بنیادی روان شناسی
۲۷	مبحث سوم: نظریه بنیادی جامعه شناسی
۲۸	گفتار ششم: مبانی توجه به شخصیت مجرم
۲۸	مبحث اول: اصل فردی کردن مجازات‌ها
۲۹	۱. اصل فردی کردن مجازات‌ها در حقوق موضوعه
۳۰	۲. اصل فردی کردن مجازات‌ها در اسلام
۳۱	۳. اصل فردی کردن و تساوی مجازات‌ها
۳۴	۴. اهداف فردی کردن مجازات‌ها و شخصیت بزهکار
۳۴	۱,۴ اهداف فردی
۳۴	۲,۴. اهداف اجتماعی
۳۵	مبحث دوم: اهداف مجازات‌ها و شخصیت بزهکار
۳۵	۱. هدف اخلاقی و شخصیت بزهکار
۳۵	۲. هدف ارعایی و شخصیت بزهکار

۳۶	۳. هدف اصلاحی و شخصیت بزهکار
۳۸	مبحث سوم: ویژگی های مجازات ها و شخصیت بزهکار
۳۸	۱. رنج آور بودن و شخصیت بزهکار
۳۹	۲. رسواکنندگی و شخصیت بزهکار
۴۰	۳. معین بودن و شخصیت بزهکار
۴۰	۴. قطعیت و شخصیت بزهکار

فصل دوم: بررسی نقش و جایگاه شخصیت بزهکار در حقوق کیفری ایران

۴۲	گفتار اول: جایگاه شخصیت بزهکار در حقوق کیفری ماهوی
۴۳	مبحث اول: عوامل شخصیتی موثر در تعیین جرایم و مجازات ها
۴۳	۱. سن
۴۵	۲. جنس
۴۸	۳. شغل
۵۰	مبحث دوم: اهمیت توجه به شخصیت بزهکار در قانون مجازات اسلامی
۵۰	۱. حدود و شخصیت بزهکار
۵۳	۲. دیات و شخصیت بزهکار
۵۵	۳. قصاص و شخصیت بزهکار
۵۷	۴. مجازات های تعزیری و شخصیت بزهکار
۵۸	۱,۴. تشدید مجازات کارمندان دولت
۵۹	۲,۴. جرم انگاری در رابطه با کارمندان دولت
۶۱	۵. مجازات های تبعی و تکمیلی و شخصیت بزهکار
۶۳	گفتار دوم: جایگاه شخصیت بزهکار در حقوق کیفری شکلی
۶۵	مبحث اول: اهمیت توجه به شخصیت در مرحله ی تعقیب و تحقیق
۶۷	مبحث دوم: اهمیت توجه به شخصیت در مرحله ی دادرسی
۶۸	مبحث سوم: اهمیت توجه به شخصیت در مرحله ی اجرای احکام
۶۸	گفتار سوم: حدود اختیارات قاضی در توجه به شخصیت بزهکار

۶۹	مبحث اول: مرحله قضایی
۶۹	۱. کیفیات مخففه
۶۹	۱,۱. انواع کیفیات مخففه
۷۰	۱,۲. آثار کیفیات مخففه
۷۱	۱,۳. تبدیل مجازات ها
۷۱	۲. کیفیات مشدده
۷۱	۱,۲. تعدد جرم
۷۱	تعدد واقعی
۷۳	تعدد معنوی
۷۴	۱,۲. تکرار جرم
۷۴	شرایط تکرار جرم
۷۴	مجازات تکرار جرم
۷۵	۳. تعلیق اجرای مجازات ها
۷۶	۱,۳,۱. شرایط تعلیق
۷۷	۱,۳,۲. آثار تعلیق
۷۸	۱,۳,۳. خاتمه تعلیق
۷۹	مبحث دوم: مرحله اجرایی
۷۹	۱. آزادی مشروط
۷۹	۱,۱ مبانی آزادی مشروط
۸۰	۱,۲. شرایط اعطای آزادی مشروط
۸۲	۱,۳. آثار آزادی مشروط
۸۲	۲. عفو و بخشودگی
۸۳	۱,۲ انواع عفو
۸۳	۱,۱,۲. عفو عمومی
۸۳	۱,۲,۲. عفو خصوصی

فصل سوم: پرونده شخصیت

۸۸	گفتار اول: تاریخچه و نحوه تشکیل پرونده شخصیت
۸۸	مبحث اول: تاریخچه تشکیل پرونده شخصیت
۹۰	مبحث دوم: نحوه تشکیل پرونده شخصیت
۹۳	۱. بررسی وضعیت جسمانی بزهکار
۹۳	۲. بررسی وضعیت اجتماعی بزهکار
۹۳	۳. بررسی سابقه زندگی بزهکار
۹۴	۴. بررسی وضعیت روحی و روانی بزهکار
۹۵	گفتار دوم: تشکیل پرونده شخصیت در آیین نامه سازمان زندانها و کانون اصلاح و تربیت
۹۶	گفتار سوم: شاخه‌های علمی مرتبط در تشکیل پرونده شخصیت
۹۶	مبحث اول: تحقیقات و پژوهش‌های پزشکی
۹۶	مبحث دوم: تحقیقات و پژوهش‌های جامعه‌شناسی
۹۷	مبحث سوم: تحقیقات و پژوهش‌های روانشناسی
۹۸	مبحث چهارم: تحقیقات و پژوهش‌های سایر علوم انسانی
۹۹	بررسی نمونه آراء قضات
۱۰۰	نتایج و پیشنهادات
۱۰۱	منابع و مآخذ
۱۰۵	ضمائم

تعریف مسأله:

امروزه توجه به شخصیت بزهکار و بررسی و تجزیه و تحلیل آن و توجه به خصوصیات ذاتی و اکتسابی وی از اصول مورد پذیرش در حقوق جزای عمومی می باشد. امروزه اعمال مجازات بزه-کاران بدون توجه به شخصیت آنها سبب خواهد شد که اهداف مجازات ها به سهولت قابل دسترسی نباشد لذا اعمال مجازات بدون توجه به شخصیت بزهکاران امروزه مورد پذیرش حقوق کیفری نمی باشد. نظر به اینکه توجه به عامل ارتکاب بزه از اصول مسلم در پذیرش حقوق کیفری و اعمال مجازات متناسب با شخصیت بزهکار مورد توجه جرم شناسان و حقوقدانان می باشد این موضوع را در حقوق ایران مورد بررسی قرار می دهیم.

سؤال های اصلی تحقیق:

- ۱) جایگاه توجه به شخصیت بزهکار در قلمرو حقوق ایران کجاست؟
- ۲) دامنه اعمال اصل تساوی مجازات ها با لحاظ شخصیت بزهکاران چگونه تحقق می پذیرد؟

فرضیات تحقیق :

- ۱) توجه به شخصیت بزهکار در مرحله تقنینی و رسیدگی های قضایی ایران مورد توجه می باشد.
- ۲) اصل تساوی مجازات ها با لحاظ شخصیت بزهکار و اصل فردی کردن مجازات ها تخصیص می خورد.

روش تحقیق:

روش گردآوری به صورت کتابخانه ای و روش اندیشه ورزی به صورت توصیفی-تحلیلی و تبیینی است.

ضرورت تحقیق :

افراد انسانی از لحاظ خصوصیات جسمی، روحی، روانی و... با یکدیگر متفاوتند و هر یک ویژگی های خاص و منحصر به فردی را دارا می باشند لکن نحوه توجه به شخصیت مجرم و ابعاد آن از بعد قانونی و قضایی در هاله ای از ابهام و اجمال قرار دارد به خصوص که با تصویب قوانین

پس از انقلاب و با توجه به قصاص و حدود و دیات مساله توجه به شخصیت در حقوق ایران امری است که نیاز به پژوهش دارد.

اهداف تحقیق :

با توجه به اهمیت فراوان توجه به شخصیت بزهکار در حقوق جزا هدف، تحقق عدالت کیفری از طریق شناخت درست و صحیح از شخصیت بزهکار می باشد لذا در قانون جزای ایران در مواردی که خصوصیات افراد متفاوت است بایستی حتی در جرائم مشابه، مجازات متغیر متناسب با آنها اعمال گردد.

موانع و مشکلات:

از آن جایی که در قانون صراحتا و منطوقا به موضوع اشاره نشده، هیچ کتابی منحصر در این خصوص نگاشته نشده و فقط تلویحا آن هم به روایت از علمای غربی بدان اشاره شده است، تحقیق با سختی فراوان انجام گرفت.

سامانه تحقیق:

در فصل اول، ذیل عنوان کلیات به تعاریف، مفاهیم و مبانی موضوع پرداخته و برای تبیین جایگاه شخصیت بزهکار در فصل دوم جایگاه موضوع را در حقوق کیفری ماهوی و شکلی بررسی نموده و فصل سوم را به پرونده شخصیت اختصاص داده ایم. و در نهایت با بیان نتایج تحقیق و پیشنهادها، تحقیق، خاتمه می یابد.

مقدمه

افرادی که در یک جامعه زندگی می‌کنند صرف نظر از شباهت‌های عمومی، هر یک دارای یک دسته از ویژگی‌ها و خصوصیت‌های بارز هستند که شخصیت آنها را تعریف می‌کند.

روانشناسان و جامعه‌شناسان و علمای علوم اجتماعی تا کنون نتوانسته‌اند در باره‌ی شخصیت تعریف یکسانی ارائه نمایند که جامع و مانع باشد. برخی از روان‌شناسان، شخصیت را اعمال و رفتار مشهود انسانها می‌دانند و برخی دیگر از روان‌شناسان، شخصیت را از طریق ارتباط‌های چند لایه‌ی افراد با یکدیگر و کنش متقابل آنها می‌دانند.

هر فرد بر اساس ویژگی‌های شخصیتی که از آن برخوردار است اعمالی متناسب با آن انجام می‌دهد و عمل و کنش هر فرد نمادی از شخصیت آن فرد محسوب می‌شود. «جرم» یکی از اعمال انسانی است که نشانگر خصوصیت ضد اجتماعی بودن آن فرد می‌باشد و جوامع گوناگون متناسب با فرهنگ عمومی و وجدان اخلاقی و قوانین مذهبی خود، برای آن جرم مجازات تعیین می‌کنند.

در جوامع ابتدایی آنچه به تنهایی مورد توجه قرار می‌گرفت میزان و شدت جرم بود و به شخصیت مجرم توجه جدی نمی‌شد. اما در اواخر قرن نوزدهم با ظهور مکتب تحقیقی یا اثباتی ناگهان توجه حقوق‌دانان و جرم‌شناسان و حتی روان‌شناسان و جامعه‌شناسان به سمت شخصیت مجرم معطوف شد و با ظهور این مکتب توجه به شخصیت مجرم و «فردی کردن مجازات» وارد مرحله‌ی جدیدی شد و با انتشار کتاب «انسان جنایتکار» سزار لومبروزو فصلی جدید در حقوق کیفری گشوده شد. در مکتب دفاع اجتماعی و ارزش‌های انسانی نوین توجه به شخصیت مجرم و اعمال مجازات وی اهمیت فراوانی دارد و به عنوان یک اصل مهم مورد پذیرش قرار گرفته است. در این مکتب توجه به شخصیت مجرم و تشکیل پرونده‌ی شخصیت در کنار پرونده‌ی کیفری در خصوص مجرمان برای شناسایی خصوصیت‌های فردی و اجتماعی آنها و اتخاذ واکنش مناسب امری لازم و ضروری تلقی می‌گردد.

انسان بزهکار فردی است که در نتیجه عوامل مختلف مرتکب جرم شده و با واکنش جامعه که مجازات نام دارد روبه‌رو می‌شود. این پارامترها و عواملی که فرد را به سمت بزهکاری هدایت می‌کند، گاه منشاء اجتماعی دارد مانند فقر، بیکاری، عدم توجه به ارزشهای تربیتی و مسایل

اخلاقی در خانواده یا محیطی که بزهکار در آن رشد نموده است و گاهی دارای منشاء روانی از قبیل اختلالات و نابسامانی‌های روحی و فکری می‌باشد.

بنابراین همانگونه که برای درمان مناسب یک بیماری به بررسی علل و شناخت آن پرداخته می‌شود، برای تعیین مجازات متناسب با شخصیت و حالت خطرناک مجرم نیز می‌بایست تمام شاخص‌هایی که او تحت تاثیر آن مرتکب جرم گردیده و همچنین ذوق و استعداد و تمایلات حسی و روانی، مورد پژوهش و مطالعه قرار گیرد. زیرا مجازات هدف غایی و نهایی نیست بلکه وسیله‌ای جهت اصلاح و اعاده شخص به زندگی اجتماعی است.

لزوم شناسایی وضعیت اجتماعی - روانی و جسمی مجرم و تشکیل پرونده شخصیت در کنار پرونده کیفری متهم، یکی از موضوعات مهمی است که امروزه تحت تاثیر برخی مقررات سازمانهای حقوق بشر و قطعنامه‌های کنگره‌های بین‌المللی در اغلب قوانین جزایی کشورهای جهان با عنوان اصل فردی کردن مجازات‌ها، پذیرفته شده است.

فصل اول:

کلیات

گفتار اول: تعاریف

مبحث اول: معانی لغوی شخصیت

از آنجا که کلمه شخصیت دارای ریشه عربی می‌باشد، ابتدا به آن از منظر زبان عربی می‌نگریم: آنچه که در همه لغت‌نامه‌ها در تعریف شخصیت مشترک می‌باشد این است که شخصیت مختص یک فرد^۱ و موجب تمایز او از دیگری می‌باشد.^۲ که مجموعه‌ای را تشکیل می‌دهد از ویژگی‌های جسمی و عقلی و عاطفی فرد^۳. با توجه به اینکه کلمه شخصیت از لغات مشترک بین فارسی و عربی است شبیه همین تعاریف را می‌توان در لغت‌نامه‌های فارسی هم دید.

به طور مثال در فرهنگ لغت معین، شخصیت به معنی سبیه مختص هر شخص، خاصه هر فرد، می‌باشد.^۴

در فرهنگ عمید نیز شخصیت، ذات هر شخص و خلق و خوی مخصوص هر کس معنا شده است^۵

و در فرهنگ انوری برگرفته از علم روان‌شناسی، صفات و خصوصیات نسبتاً ثابت و مداوم که بر روی هم، یک فرد را از فرد دیگر متمایز می‌کند، به عنوان تعریف شخصیت ذکر گردیده است.^۶ در زبان لاتین این کلمه از ریشه یونانی «persona» گرفته شده و پرسونا و پرسونالیتیه در اصل به معنای ماسک و نقابی بود که در عصر یونان باستان هنرمندان و بازیگران یونانی بر چهره‌ی خود می‌زدند و بر روی صحنه‌های تئاتر به ایفای نقش می‌پرداختند. معادل کلمه شخصیت در فرهنگ انگلیسی personality می‌باشد به معنی شخصیت، هویت حالت ویژه شخص و نیز به معنی چهره و نقاب آمده است.^۷

^۱ - ما یخص انسان المعینه: آنچه که به یک شخص معین اختصاص دارد، فرهنگ راند الطلاب جبران مسعود مترجم عبدالستار قمری چاپ دوم ۸۲ انتشارات یادواره کتاب ص ۴۰۶

^۲ - الشخصیه صفات المميز اشخص من غیره، المعجم المجمعى جلد سوم عبدالحسین محمد علی بقال، انتشارات دانشگاه تهران ۷۵، ص ۵۰۲ و قاموس الوافی شهاب الدین ابو عمرو نشر دارالفکر ص ۶۶۳

^۳ - الشخصیه: یا ممیز شخصاً عن الاخرین من حیث الخصائص الجسمیه و العقلیه و العاطفیه «مجانی الطلاب نشر دارالمجانی بیروت ص ۴۹۰»

^۴ - فرهنگ معین، دکتر معین، انتشارات زرین، چاپ اول، ۱۳۸۲، صفحه ۱۶۶۷

^۵ - فرهنگ عمید، حسن عمید، انتشارات امیرکبیر، چاپ دهم، ۱۳۷۶، صفحه ۷۸۹

^۶ - فرهنگ بزرگ سخن، انوری حسن، تهران ۱۳۸۱، صفحه ۴۴۶۱

^۷ - فرهنگ هزاره، علی محمد حق شناس و...، چاپ سوم، ۱۳۸۱، صفحه ۱۲۸۵

بسیاری از نمایش‌های یونانی نمایشنامه نویسان بزرگ یونان از جمله سوفوکلس، با استفاده از همین ماسک‌ها در میدان نمایش آتن اجرا می‌شد. قهرمانان نمایشنامه‌ها با زدن ماسک بر چهره‌ی خود به ایفای نقش می‌پرداختند. به این صورت پرسونا هم چهره و هم شخصیت هر فرد را در نمایش مشخص می‌کرد. در نتیجه شخصیت همانند نقابی است که هر کس به صورت خود می‌زند تا معرف او در هر جمعی باشد. به مرور پرسونالیتیه تیپ اجتماعی یا نمایشی فرد محسوب شد. بعدها علمای علم روان‌شناسی و جامعه‌شناسی برای معرفی وحدت وجود و هویت ثابت آدمی از پرسونالیتیه به عنوان شخصیت استفاده کردند.

این معنا در فرهنگ فارسی نیز در معنای شخصیت به کار برده شده است.^۱

مبحث دوم: تعاریف شخصیت

۱. از دیدگاه مردم عادی:

شخصیت از دیدگاه مردم عادی با دیدگاه روان‌شناسی کاملاً متفاوت است. از نظر مردم عادی، داشتن شهرت و ثروت، احراز مقام و موقعیت و نفوذ، نشانه باشخصیت بودن افراد می‌باشد ولی روان‌شناسان این عقاید را کاملاً مطرود دانسته و معتقدند که هیچ فردی بی شخصیت نیست و همه‌ی افراد دارای شخصیت بوده و تفاوت‌های افراد، در واقع همان تفاوت‌های شخصیتی است.^۱

۲. از دیدگاه روان‌شناسان:

پروفسور هانری پیرون، مولف واژه‌نامه‌ی روان‌شناسی می‌نویسد: واژه‌ی شخصیت در روان‌شناسی کنونی بسیار به کار رفته و اصطلاحی است که معنای آن احتمالاً بیشتر از هر واژه‌ی دیگر دستخوش تغییرات بوده است. آل پورت روان‌شناس آمریکایی به سال ۱۹۳۷ بیش از پنجاه معنی متفاوت برای آن برشمرده است. شخصیت اساساً معرف مفهوم وحدت تام و تمام یک انسان با تمام مجموعه صفات فاضله‌ی پایدار (هوش، منش، مزاج، سیما) و کیفیات خاص رفتار اوست. تعریفی که ویلیام شلدون از شخصیت می‌دهد الهام گرفته از وارن و آل پورت است و با این مفهوم بالنسبه مطابقت دارد.^۲

۱ - مجرم کیست؟ جرم‌شناسی چیست؟ تاج زمان دانش، انتشارات کیهان، چاپ اول، ۱۳۶۶، صفحه ۵۱

۲ - روان‌شناسی جنایی، مهدی کی‌نیا، جلد اول، چاپ اول، انتشارات رشد، ۱۳۷۴، صفحه ۱۵۱

ویلیام شلدون روان‌شناس مشهور آمریکایی، شخصیت را چنین تعریف کرده است: «شخصیت سازمان پویای جنبه‌های شناختی، انفعالی (عاطفی و تأثیرپذیری) ارادی، فیزیولوژیک و سیما شناختی فرد است.»^۱ یکی دیگر از روان‌شناسان به نام لارنس ای. پروین شخصیت را چنین تعریف می‌کند: «شخصیت بیان‌گر آن دسته از ویژگی‌های فرد یا افراد است که الگوی ثابت رفتاری آن‌ها را نشان می‌دهد و به طور خلاصه، شخصیت را عوامل متعددی شامل وراثت، فرهنگ، طبقه اجتماعی و تأثیرات خانوادگی تعیین می‌کند که با یکدیگر در تعامل قرار دارند.»^۲ آی سینک می‌گوید: شاید بی‌اغراق بتوان گفت که هیچ واژه‌ای چون شخصیت دارای تعریف‌های متعدد و گوناگون نیست. در این زمینه تقریباً هر نویسنده‌ای تعریف دیدگاه و سبک ویژه‌ای دارد و هدف از تحقیق درباره‌ی شخصیت را به شیوه‌ی خاص خود بیان می‌کند. در موضوعی که اتفاق نظر تا بدین پایه زیاد است، بدیهی است که تعصب داشتن بر روی یک تعریف خاص، عاقلانه نیست.

با وجود این در سال‌های اخیر مجموعه‌ای از شواهد آزمایشی بر اساس یافته‌های تجربی و نظریه‌های کلی ارائه شده‌اند. روان‌شناسان فرض را بر این می‌گذارند که برای رفتار یک فرد، نوعی مبنای زمینه ساز وجود دارد که مدت زیادی دوام می‌آورد و در اعمال شخص نفوذ می‌کند و همین مبنای زمینه‌ساز است که آن را به طور معمول، شخصیت می‌نامیم.^۳

والتر میشل در تعریف شخصیت می‌گوید: «الگوهای مشخص رفتار اعم از افکار و هیجانات که سازگاری هر فرد را در مقابل محیط زندگی‌اش مشخص می‌سازد.» شخصیت آدمی از عالم درون هر چه بیشتر رانده شود به رفتار و واکنش فرد در مقابل محرک‌های محیطی نزدیک‌تر می‌شود.^۴ در تعریفی دیگر واژه‌ی شخصیت به مجموعه‌ی پیچیده‌ای از صفات عاطفی و رفتاری اشاره می‌کند که به موازات حرکت فرد از وضعیتی به وضعیت دیگر نسبتاً ثابت باقی می‌مانند.^۵

بنابراین تعریفی قابل قبول و مشترک در بین روان‌شناسان عبارت است از مجموعه‌ی ویژگی‌های جسمی، روانی و رفتاری که هر فرد را از افراد دیگر متمایز می‌کند.

۱ - روان‌شناسی شخصیت، یوسف کریمی، دانشگاه پیام نور تهران، ۱۳۸۰، صفحه ۷۵۶

۲ - روان‌شناسی شخصیت، ترجمه محمد جعفر جوادی و پروین کدیور، انتشارات موسسه خدمات فرهنگی رسا، چاپ دوم، ۱۳۷۳، صفحه ۳۴

۳ - همان، صفحه ۴۵

۴ - روان‌شناسی شخصیت از دیدگاه اسلامی، علی اصغر احمدی، انتشارات امیر کبیر، چاپ سوم، تهران ۱۳۷۴، صفحه ۱۱

۵ - جرم‌شناسی نظری، جرج ولد - توماس برنالد، ترجمه علی شجاعی، انتشارات سمت ۱۳۸۰، صفحه ۳۷